Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (viides jaosto)

7 päivänä marraskuuta 2024*

Ennakkoratkaisupyyntö – Oikeudellinen yhteistyö rikosasioissa – Direktiivi 2004/80/EY – 12 artiklan 2 kohta – Tahallisten väkivaltarikosten uhreja koskevat kansalliset korvausjärjestelmät – Henkirikos – Kuolleen henkilön läheisille perheenjäsenille maksettava korvaus – Uhrin käsite – Perimysjärjestyksen mukaan porrastettu korvausjärjestelmä – Kansallinen säännöstö, jonka mukaan kuolleen henkilön muille perheenjäsenille ei makseta korvausta, jos kyseisellä henkilöllä on lapsia ja jälkeen jäänyt puoliso – Kuolleen henkilön vanhemmat ja sisarukset – Oikeudenmukainen ja riittävä korvaus

Asiassa C-126/23 [Burdene] [1],

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Tribunale Ordinario di Venezia (Venetsian ensimmäisen asteen tuomioistuin, Italia) on esittänyt 15.2.2023 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 2.3.2023, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

UD,

QO,

VU,

LO ja

CA

vastaan

Presidenza del Consiglio dei ministri ja

Ministero dell'Interno,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (viides jaosto),

toimien kokoonpanossa: neljännen jaoston puheenjohtaja I. Jarukaitis, joka hoitaa viidennen jaoston puheenjohtajan tehtäviä, sekä tuomarit D. Gratsias ja E. Regan (esittelevä tuomari),

julkisasiamies: J. Richard de la Tour,

* Oikeudenkäyntikieli: italia.

[1] Tämän asian nimi on kuvitteellinen nimi. Se ei vastaa asian minkään asianosaisen todellista nimeä.

kirjaaja: hallintovirkamies C. Di Bella,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 21.2.2024 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

– QO ja UD, edustajanaan G. Sicchiero, avvocato,

– LO ja VU, edustajinaan M. G. Bergamo, F. Sicchiero ja G. Sicchiero, avvocati,

– CA, edustajinaan E. Pertile ja G. Sicchiero, avvocati,

– Italian hallitus, asiamiehenään G. Palmieri, avustajinaan E. De Bonis, S. Fiorentino ja G. Palatiello, avvocati dello Stato,

– Euroopan komissio, asiamiehinään E. Montaguti ja S. Noë,

kuultuaan julkisasiamiehen 8.5.2024 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee rikoksen uhreille maksettavista korvauksista 29.4.2004 annetun neuvoston direktiivin 2004/80/EY (EUVL 2004, L 261, s. 15) 12 artiklan 2 kohdan sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan 20 artiklan, 21 artiklan, 33 artiklan 1 kohdan ja 47 artiklan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa ovat vastakkain yhtäältä henkirikoksen uhrin vanhemmat, sisar ja lapset sekä toisaalta Presidenza del Consiglio dei Ministri (pääministerin kanslia, Italia) ja Ministero dell'Interno (sisäministeriö, Italia) ja joka koskee korvausta, jonka Italian valtio tämän henkirikoksen tekijän maksukyvyttömyyden vuoksi maksoi vahingoista, jotka aiheutuivat kyseisestä henkirikoksesta edellä mainituille uhrin perheenjäsenille.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

Puitepäätös 2001/220/YOS

3 Uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyissä 15.3.2001 tehdyn neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS (EYVL 2001, L 82, s. 1) 1 artiklassa, jonka otsikko on ”Määritelmät”, säädettiin seuraavaa:

”Tässä puitepäätöksessä tarkoitetaan:

a) ’uhrilla’ luonnollista henkilöä, joka on kärsinyt vahinkoa, mukaan lukien fyysinen tai henkinen vaurio, henkinen kärsimys tai taloudelliset menetykset sellaisista teoista tai laiminlyönneistä, jotka ovat vastoin jäsenvaltion rikoslakia;

– –”

Direktiivi 2004/80

4 Direktiivin 2004/80 johdanto-osan viidennessä ja kymmenennessä perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”(5) Neuvosto hyväksyi 15 päivänä maaliskuuta 2001 puitepäätöksen 2001/220/YOS – –. Päätös perustuu Euroopan unionista tehdyn sopimuksen VI osastoon, ja sen perusteella rikoksen uhrit voivat rikosoikeudenkäynnin yhteydessä vaatia rikoksentekijältä korvauksia.

– –

(10) Rikoksen uhri ei useinkaan voi saada korvausta rikoksentekijältä, koska rikoksentekijä ei varojen puutteen vuoksi välttämättä pysty maksamaan hänen maksettavakseen tuomittuja vahingonkorvauksia tai koska häntä ei ole saatu selville tai häntä vastaan ei ole voitu nostaa syytettä.”

5 Direktiivin II luvussa, jonka otsikko on ”Kansalliset korvausjärjestelmät”, olevassa 12 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Tämän direktiivin nojalla laadittuja korvauksen saamista rajatylittävissä tapauksissa koskevia sääntöjä on sovellettava jäsenvaltioiden alueella tehtyjen tahallisten väkivaltarikosten uhreja koskevien kansallisten korvausjärjestelmien perusteella.

2. Kaikkien jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että niiden kansallisissa säädöksissä on säännökset niiden alueella tehtyjen tahallisten väkivaltarikosten uhreja koskevasta korvausjärjestelmästä, jolla varmistetaan uhreille oikeudenmukaiset ja riittävät korvaukset.”

6 Direktiivin III luvussa, jonka otsikko on ”Täytäntöönpanosäännökset”, olevassa 17 artiklassa, jonka otsikko puolestaan on ”Suotuisammat säännökset”, säädetään seuraavaa:

”Tämä direktiivi ei estä jäsenvaltioita, edellyttäen että tällaiset säännökset ovat tämän direktiivin mukaisia:

a) ottamasta käyttöön tai pitämästä voimassa suotuisampia säännöksiä rikoksen uhrien tai muiden rikoksesta kärsimään joutuneiden henkilöiden hyväksi;

b) ottamasta käyttöön tai pitämästä voimassa säännöksiä, joiden perusteella maksetaan korvaus jäsenvaltioiden alueen ulkopuolella tehtyjen rikosten uhreille tai muille henkilöille, joihin tällaisten rikosten vaikutukset ovat ulottuneet, jäsenvaltioiden tätä tarkoitusta varten asettamien edellytysten mukaisesti.”

Direktiivi 2012/29/EU

7 Rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS korvaamisesta 25.10.2012 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2012/29/EU (EUVL 2012, L 315, s. 57) 2 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Tässä direktiivissä sovelletaan seuraavia määritelmiä:

a) ’uhrilla’ tarkoitetaan
   i) luonnollista henkilöä, jolle on aiheutunut rikoksesta välitön vahinko, kuten fyysinen, henkinen tai emotionaalinen haitta taikka taloudellinen menetys;
   ii) sellaisen henkilön, jonka kuolema on välitön seuraus rikoksesta, perheenjäseniä, joille on aiheutunut vahinkoa kyseisen henkilön kuoleman johdosta;

b) ’perheenjäsenellä’ tarkoitetaan uhrin puolisoa, uhrin kanssa sitoutuneessa intiimissä suhteessa vakituisesti ja jatkuvasti yhteistaloudessa elävää henkilöä, sukulaisia suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa, sisaruksia ja huollettavia;

– –

2. Jäsenvaltiot voivat määrätä menettelyistä, joilla

a) rajoitetaan niiden perheenjäsenten lukumäärää, jotka voivat hyötyä tässä direktiivissä vahvistetuista oikeuksista, ottaen huomioon kunkin tapauksen erityispiirteet; ja

b) määritetään 1 kohdan a alakohdan ii alakohdan osalta, keillä perheenjäsenillä on etuoikeus tässä direktiivissä vahvistettujen oikeuksien käyttöön.”

Italian oikeus

8 Italian kuulumisesta Euroopan unioniin johtuvien velvoitteiden täyttämiseksi annetuista säännöksistä 7.7.2016 annetun lain nro 122 – Eurooppalaki 2015–2016 (legge n. 122 – Disposizioni per l’adempimento degli obblighi derivanti dall’appartenenza dell’Italia all’Unione

europea – Legge europea 2015-2016; GURI nro 158, 8.7.2016, s. 1), sellaisena kuin se on muutettuna 20.11.2017 annetun lain nro 167 6 §:llä ja 30.12.2018 annetun lain nro 145 1 §:n 593–596 momentilla (jäljempänä laki nro 122/2016), 11 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Henkilöön kohdistuvan tahallisen väkivaltarikoksen ja joka tapauksessa rikoslain (codice penale) 603-bis §:ssä tarkoitetun rikoksen uhrilla on oikeus saada korvausta valtiolta, lukuun ottamatta 581 ja 582 §:ssä tarkoitettuja rikoksia, paitsi jos käsillä on rikoslain 583 §:ssä säädettyjä raskauttavia seikkoja, sanotun kuitenkaan rajoittamatta eräiden rikosten uhreille muiden säännösten, mikäli ne ovat suotuisampia, nojalla toteutettavia toimenpiteitä.

2. Korvaus henkirikoksesta, seksuaalisesta väkivallasta tai törkeästä pahoinpitelystä, joita tarkoitetaan rikoslain 583 §:n toisessa momentissa, – – maksetaan uhrille tai 2 bis momentissa tarkoitetuille uhrin oikeudenomistajille 3 momentissa tarkoitetussa asetuksessa määritetyn asteikon mukaisesti. Muista kuin ensimmäisessä virkkeessä mainituista rikoksista korvaus vastaa sairaanhoito- ja hoitokuluja.

2 bis. Tapauksessa, jossa uhri on menehtynyt rikoksen seurauksena, korvaus maksetaan tämän jälkeen jääneelle puolisolle ja lapsille; mikäli uhrilla ei ollut puolisoa ja lapsia, korvaus maksetaan vanhemmille, ja vanhempien puuttuessa sisaruksille, jotka rikoksen tekohetkellä asuivat yhdessä uhrin kanssa ja olivat tämän huollettavina. – –

2 ter. Jos oikeudenomistajia on useampia, korvaus jaetaan siviililain (codice civile) toisen osaston II jaksossa säädettyjen osuuksien mukaisesti.

3. Ministro dell’internon (sisäministeri, Italia) ja Ministro della giustizian (oikeusministeri, Italia) yhdessä Ministro dell’economia e delle finanzen (valtiovarainministeri, Italia) kanssa antamalla asetuksella, joka on annettava kuuden kuukauden kuluessa tämän lain voimaantulosta, määritetään korvauksen suuruus, joka tapauksessa 14 §:ssä tarkoitetun solidaarisuuden osoittamiseksi mafiaan liittyvien tekojen, kiristyksen, kiskonnan ja tahallisen väkivaltarikollisuuden uhreille perustetun uusiutuvan rahaston (Fondo di rotazione per la solidarietà alle vittime dei reati di tipo mafioso, delle richieste estorsive, dell’usura e dei reati intenzionali violenti, Italia; jäljempänä solidaarisuusrahasto) käytettävissä olevien varojen puitteissa siten, että voidaan varmistaa suurempien korvausten maksaminen seksuaalisen väkivallan ja henkirikoksen uhreille ja erityisesti uhrin lapsille, jos henkirikoksen on tehnyt uhrin – myös asumuserossa oleva tai eronnut – puoliso tai henkilö, jolla on tai on ollut tunneside uhriin.”

9 Lain nro 122/2016 11 §:n 3 momentin täytäntöönpanemiseksi 22.11.2019 annetun ministeriön asetuksen tahallisten väkivaltarikosten uhreille maksettavan korvauksen määrien määrittämisestä (decreto ministeriale – Determinazione degli importi dell’indennizzo alle vittime dei reati intenzionali violenti; GURI nro 18, 23.1.2020, s. 9; jäljempänä ministeriön täytäntöönpanoasetus) 1 §:n 1 momentin b kohdassa säädetään,

”jos henkirikoksen on tehnyt uhrin puoliso (asumuserossa olevat tai avioeroon tuomitut entiset puolisot mukaan luettuina) tai henkilö, jolla on tai on ollut uhriin tunneside, 60 000 euron suuruisesta kiinteästä korvauksesta yksinomaan uhrin lapsille”.

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

10 Tribunale di Padova (Padovan alioikeus, Italia) tuomitsi 18.9.2018 Italiassa tehdyn henkirikoksen, joka kohdistui tekoon syyllisen entiseen avopuolisoonsa, tekijän 30 vuoden vankeusrangaistukseen ja määräsi hänet maksamaan alustavia vahingonkorvauksia asianomistajina olleille uhrin perheenjäsenille. Korvauksina määrättiin 400 000 euroa kummallekin uhrin kahdesta lapsesta, 120 000 euroa uhrin isälle, äidille ja sisarelle sekä 30 000 euroa uhrin jälkeen jääneelle puolisolle, josta uhri oli ollut asumuserossa, joskaan heitä ei ollut tuomittu avioeroon.

11 Koska henkirikoksen tekijällä ei ollut omaisuutta eikä tuloja ja koska hänelle oli myönnetty maksuton oikeudenkäynti, Italian valtio maksoi kansallisen säännöstön mukaisesti ainoastaan kummallekin lapsista 20 000 euron suuruisen korvauksen, kun taas asumuserossa ollut puoliso sai 16 666,66 euron suuruisen korvauksen.

12 Pääasian kantajat eli uhrin vanhemmat, sisar ja lapset katsoivat, että laissa nro 122/2016 oli asetettu direktiivin 2004/80 vastaisesti huomattavia rajoituksia korvausten maksamiselle tahallisten väkivaltarikosten uhreille, ja nostivat 1.2.2022 kanteen Tribunale Ordinario di Veneziassa (Venetsian ensimmäisen asteen tuomioistuin, Italia), joka on ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin.

13 He vaativat ministeriön täytäntöönpanoasetuksen jättämistä soveltamatta sen lainvastaisuuden vuoksi ja näin ollen sitä, että heille korvauksena heillä henkirikoksen uhriin olevan sukulaisuussuhteen läheisyyden perusteella kuuluvat määrät määritetään siten, että korvaus on direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun tavoin oikeudenmukainen ja riittävä, ja siten, että korvausta määritettäessä otetaan huomioon – kun uhrin lasten osalta vähennetään heille jo maksettu määrä – henkirikoksen tekijää koskevassa tuomiossa arvioitu vahingon määrä, vaikka solidaarisuusrahastolla ei olisikaan tarvittavia taloudellisia varoja. Kantajat vaativat toissijaisesti, että Italian valtiota edustava pääministerin kanslia tuomitaan maksamaan samat rahamäärät direktiivin 2004/80 ja erityisesti sen 12 artiklan virheellisestä täytäntöönpanosta suoritettavana vahingonkorvauksena.

14 Pääasian kantajat väittävät ensinnäkin, että lain nro 122/2016 11 §:n 2 bis momentissa tarkoitettu rajoitus, jonka mukaan uhrin vanhemmilla on oikeus korvaukseen vain siinä tapauksessa, ettei uhrilla ollut jälkeen jäänyttä puolisoa ja lapsia, ja sisaruksilla vain siinä tapauksessa, ettei edellä mainittuihin ryhmiin kuuluvia henkilöitä ole, on vastoin direktiivin 2004/80 12 artiklassa säädettyä korvausvelvollisuutta, koska tämän rajoituksen perusteella se, kenelle eri vahingonkärsijöistä, joille oikeus korvaukseen tunnustetaan abstraktilla tasolla, vahinko konkreettisesti korvataan, määritetään mielivaltaisesti ja ottamatta huomioon oikeudenmukaisia ja käsiteltävässä asiassa asianmukaisia arviointiperusteita. Kantajat huomauttavat lisäksi, että käsiteltävässä asiassa myönnettiin korvaus myös henkirikoksen uhrin jälkeen jääneelle puolisolle, josta uhri oli ollut asumuserossa vuodesta 2006 lähtien eli lähes 11 vuoden ajan ennen kuolemaansa. Kantajien mukaan on näin ollen niin, että oikeus korvaukseen tunnustettiin, vaikka tunneside oli selvästi höltynyt, kenties lähes olemattomiin.

15 Pääasian kantajat väittävät toiseksi, että ministeriön täytäntöönpanoasetuksen nojalla henkirikoksen uhrin lapsille maksettu 20 000 euron suuruinen rahamäärä, joka vastaa viittä prosenttia tuomioistuimen alustavana korvauksena myöntämästä määrästä, ei näytä sopivan yhteen sen kanssa, mitä unionin tuomioistuin totesi 16.7.2020 antamansa tuomion Presidenza del Consiglio dei Ministri (C-129/19, EU:C:2020:566) 69 kohdassa, jonka mukaan on niin, että jotta tahallisten väkivaltarikosten uhreja koskevasta kansallisesta korvausjärjestelmästä myönnettyä

kiinteämääräistä korvausta voidaan pitää direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuin tavoin oikeudenmukaisena ja riittävänä, sen on myötävaikutettava riittävässä määrin aiheutuneen aineellisen vahingon ja henkisen kärsimyksen korjaamiseen.

16 Pääasian kantajat väittävät kolmanneksi, että kansallinen säännöstö on myös lainvastainen siltä osin kuin korvauksen maksamisen edellytykseksi asetetaan se, että valtio on varannut varoja tätä varten, mikä on direktiivin 2004/80 johdanto-osan kymmenennen perustelukappaleen vastaista.

17 Italian viranomaiset korostavat, että korvauksen määrä vahvistettiin lasten tilanteen osalta tarkasti voimassa olevien säännösten mukaisesti ja uhrin jälkeen jääneen puolison toimeentulo huomioon ottaen. Ne muistuttavat myös, että unionin tuomioistuin on – todettuaan 16.7.2020 antamansa tuomion Presidenza del Consiglio dei Ministri (C-129/19, EU:C:2020:566) 58 kohdassa, että jäsenvaltioilla on laaja harkintavalta direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdan mukaisen korvauksen määrän vahvistamisessa – katsonut kyseisen tuomion 65 ja 69 kohdassa, että tämä säännös ei ole esteenä kiinteämääräisen korvauksen maksamiselle uhreille vaan edellyttää ainoastaan, että tämä korvaus on oikeudenmukainen ja riittävä eli että se myötävaikuttaa riittävässä määrin uhrille aiheutuneen aineellisen vahingon ja henkisen kärsimyksen korjaamiseen.

18 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että sen käsiteltäväksi saatetun vahingonkorvausvaatimuksen, joka perustuu direktiivin 2004/80 virheelliseen täytäntöönpanoon, perusteltavuuden tutkimiseksi on tarpeen määrittää aluksi, onko kansallinen säännöstö, sellaisena kuin se ilmenee lain nro 122/2016 11 §:n 2 bis, 2 ter ja 3 momentista, unionin oikeuden mukainen.

19 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että tässä kansallisessa säännöstössä, jossa korvauksen maksamisen edellytykseksi asetetaan – silloinkin, kun asiassa annetussa lainvoimaisessa tuomiossa vahvistetaan tiettyjen perheenjäsenten oikeus vahingonkorvaukseen ja korvausten määrät – henkirikoksen uhrin vanhempien osalta se, ettei tällä uhrilla ollut jälkeen jäänyttä puolisoa ja lapsia, ja uhrin sisaruksen osalta se, ettei uhrilla ollut vanhempia, sekä se, että sisarukset ovat asuneet yhdessä uhrin kanssa ja olleet tämän huollettavina rikoksen tekohetkellä, jätetään uhrin väkivaltaiseen menettämiseen liittyvän kärsimyksen aineeton luonne täysin huomiotta.

20 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa lisäksi jälkeen jääneen puolison ja lasten osalta, ettei aiheutuneen vahingon laajuutta ole otettu huomioon. Sen mukaan käsiteltävässä asiassa ei näin ollen kiinnitetä huomiota siihen, että jälkeen jäänyt puoliso oli ollut jo jonkin aikaa asumuserossa uhrista, ja korvauksen jakamisesta säädetään vain perimystä koskevien säännösten perusteella sekä solidaarisuusrahaston käytettävissä olevien varojen puitteissa. Kyseinen tuomioistuin katsoo, ettei teosta uhreille aiheutuneiden seurausten vakavuutta näin ollen oteta huomioon 16.7.2020 annetussa tuomiossa Presidenza del Consiglio dei Ministri (C-129/19, EU:C:2020:566) tarkoitetulla tavalla. Sen mukaan on lisäksi niin, että lapsille myönnetyn korvauksen määrä vastaa pitkälti jälkeen jääneelle puolisolle myönnettyä korvausta, eikä se ole missään suhteessa rikosoikeudenkäynnissä vahvistetun alustavan korvauksen määrään eikä siinä oteta huomioon vanhemman ja lapsen välisen suhteen menettämisen osalta yleisesti sovellettavia arviointiperusteita, kuten uhrin ikää, jälkeen jääneen ikää, sukulaisuussuhteen läheisyyttä ja yhdessä asumista, jolloin lopullista määrää voidaan mukauttaa tilanteen erityispiirteiden perusteella. Mainittu tuomioistuin katsoo, että lapsille käsiteltävässä asiassa maksetun korvauksen määrän ei näin ollen voida katsoa olevan direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuin tavoin oikeudenmukainen ja riittävä.

21 Tässä tilanteessa Tribunale Ordinario di Venezia on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) [Lain nro 122/2016] 11 §:n 2 bis momentti, jossa henkirikoksen uhrin vanhemmille ja sisarelle myönnettävien korvausten edellytykseksi asetetaan se, ettei uhrilla ollut puolisoa tai lapsia, vaikka asiassa annetussa lainvoimaisessa tuomiossa myös heillä todetaan olevan oikeus vahingonkorvaukseen, joka rikoksentekijä velvoitetaan maksamaan, huomioon ottaen:

onko tahallisen väkivaltarikoksen uhrin vanhemmille ja sisarelle henkirikostapauksessa maksettava korvaus, josta säädetään [lain nro 122/2016] 11 §:n 2 bis momentissa, jossa korvauksen maksamisen edellytykseksi asetetaan se, ettei uhrilla ollut puolisoa ja lapsia (vanhempien osalta), sekä se, ettei uhrilla ollut vanhempia (sisarusten osalta), yhteensopiva direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdan sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan 20 artiklan (yhdenvertaisuus), 21 artiklan (syrjintäkielto), 33 artiklan 1 kohdan (perheen suoja) ja 47 artiklan (oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen) sekä [Roomassa 4.11.1950 allekirjoitetun] ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen kahdennentoista pöytäkirjan 1 artiklan (kaikkinaisen syrjinnän kielto) kanssa?

2) Korvauksen maksamiselle asetetun rajoituksen osalta:

voidaanko [lain nro 122/2016] 11 §:n 3 momentissa tarkoitetun korvauksen myöntämisen ehdon, joka sisältyy ilmaisuun ’joka tapauksessa [solidaarisuusrahaston] käytettävissä olevien varojen puitteissa’, ilman mitään sellaista säännöstä, jolla Italian valtio velvoitettaisiin varaamaan korvauksen maksamiseen tosiasiallisesti riittävä summa, joka voidaan määrittää myös tilastollisin perustein ja joka tosiasiallisesti riittää joka tapauksessa korvauksen maksamiseen oikeudenomistajille kohtuullisen ajan kuluessa, katsoa johtavan siihen, että uhreille maksettava korvaus on direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdan säännöksen täytäntöönpanon edellyttämällä tavalla ’oikeudenmukainen ja riittävä’?”

Unionin tuomioistuimen toimivalta ja ennakkoratkaisukysymysten tutkittavaksi ottaminen

22 Italian hallitus pohtii unionin tuomioistuimen toimivaltaisuutta ja sitä, täyttävätkö esitetyt ennakkoratkaisukysymykset tutkittavaksi ottamisen edellytykset, koska sen mukaan pääasiassa on kyse tilanteesta, joka ei kuulu direktiivin 2004/80 soveltamisalaan. Se näet katsoo, ettei ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ole selvittänyt, ovatko pääasian kantajat direktiivissä 2004/80 tarkoitettuja uhreja. Kyseisen hallituksen mukaan uhrin käsite onkin kyseistä direktiiviä sovellettaessa ymmärrettävä siten, että sillä tarkoitetaan yksinomaan henkilöä, joka on kärsinyt välitöntä vahinkoa tahallisen väkivaltarikoksen johdosta. Se väittää näin ollen, että siltä osin kuin pääasiassa kyseessä olevalla kansallisella säännöstöllä laajennetaan uhrin käsite koskemaan tiettyjä henkirikoksen uhrin läheisiä perheenjäseniä, tällainen säännöstö kuuluu jäsenvaltioiden yksinomaiseen toimivaltaan.

23 Italian hallitus ja Euroopan komissio ovat lisäksi sitä mieltä, että toinen kysymys on jätettävä tutkimatta. Niiden mukaan on näet niin, ettei ennakkoratkaisupyynnössä ole mitään sellaista seikkaa, jonka perusteella voitaisiin selvittää, onko solidaarisuusrahaston taloudellista asemaa koskevalla ehdolla, josta säädetään kansallisessa lainsäädännössä, ollut vaikutusta mainitussa lainsäädännössä kiinteämääräisiksi vahvistettujen korvausten määrien määrittämisen kannalta. Ne katsovat lisäksi, että vaikka ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pitää käsiteltävässä

asiassa henkirikoksen uhrin lapsille myönnettyä korvausta riittämättömänä, se ei kuitenkaan ole esittänyt mitään seikkaa tämän arviointinsa tueksi eikä pyytänyt unionin tuomioistuinta ratkaisemaan tätä kysymystä.

24 Unionin tuomioistuimen toimivallasta vastata ennakkoratkaisukysymyksiin on ensinnäkin muistutettava, että SEUT 267 artiklan mukaan unionin tuomioistuimella on toimivalta tulkita unionin toimielimen, elimen tai laitoksen toimia.

25 Tässä tilanteessa on niin, että koska ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämät kaksi ennakkoratkaisukysymystä koskevat direktiivin 2004/80 ja erityisesti sen 12 artiklan 2 kohdan tulkintaa, unionin tuomioistuin on toimivaltainen vastaamaan näihin kysymyksiin.

26 Siltä osin kuin on toiseksi kyse näiden kysymysten tutkittavaksi ottamisesta, on muistutettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan olettamana on, että kansallisen tuomioistuimen niiden oikeudellisten seikkojen ja tosiseikkojen perusteella, joiden määrittämisestä se vastaa ja joiden paikkansapitävyyden selvittäminen ei ole unionin tuomioistuimen tehtävä, esittämillä unionin oikeuden tulkintaan liittyvillä kysymyksillä on merkitystä asian ratkaisun kannalta. Unionin tuomioistuin voi jättää tutkimatta kansallisen tuomioistuimen esittämän pyynnön ainoastaan, jos on ilmeistä, että pyydetyllä unionin oikeuden tulkitsemisella ei ole mitään yhteyttä kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävän asian tosiseikkoihin tai kohteeseen, jos kyseinen ongelma on luonteeltaan hypoteettinen tai jos unionin tuomioistuimella ei ole tiedossaan niitä tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja, jotka ovat tarpeen, jotta se voisi antaa hyödyllisen vastauksen sille esitettyihin kysymyksiin (tuomio 11.4.2024, Sozialministeriumservice, C-116/23, EU:C:2024:292, 29 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

27 Ensimmäisestä kysymyksestä on riittävää todeta, että kysymys siitä, onko direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun uhrin käsitteen voitava henkirikostapauksessa kattaa tahallisen väkivaltarikoksen johdosta kuolleen henkilön läheiset perheenjäsenet, liittyy esitetyn kysymyksen asiasisältöön eikä sen tutkittavaksi ottamiseen.

28 Toisesta kysymyksestä on muistutettava, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyrkii sillä lähinnä selvittämään, onko direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että se on esteenä jäsenvaltion säännöstölle, jonka mukaan korvaus, jonka jäsenvaltio myöntää tahallisen väkivaltarikoksen uhrille, maksetaan tälle uhrille sellaisen enimmäismäärän rajoissa, joka perustuu jäsenvaltion tätä varten perustetulle erityisrahastolle myöntämiin määrärahoihin.

29 On kuitenkin todettava, ettei ennakkoratkaisupyynnöstä tai unionin tuomioistuimelle esitetyistä huomautuksista ilmene, että tämä enimmäismäärä olisi millään tavoin vaikuttanut Italian valtion pääasian yhteydessä myöntämien korvausten määrään. Lisäksi on niin, että vaikka ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on ennakkoratkaisupyynnössä katsonut – kuten tämän tuomion 20 kohdasta ilmenee –, ettei nyt käsiteltävässä asiassa kuolleen henkilön lapsille myönnetyn korvauksen määrä ole sen mukaan riittävä, jotta sitä voitaisiin pitää direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdan mukaisesti oikeudenmukaisena ja riittävänä, se ei kuitenkaan ole esittänyt unionin tuomioistuimelle ennakkoratkaisukysymystä tältä osin, kuten komissio on aiheellisesti huomauttanut. Kyseinen tuomioistuin ei ole myöskään esittänyt minkäänlaisia kansalliseen lainsäädäntöön liittyviä seikkoja, joiden perusteella voitaisiin ymmärtää paremmin, miten kyseisessä lainsäädännössä säädetty erityisrahasto toimii.

30 Tässä tilanteessa on katsottava, että toinen kysymys on hypoteettinen, ja se on näin ollen jätettävä tutkimatta.

31 Tästä syystä on vastattava ainoastaan ensimmäiseen kysymykseen.

Ensimmäinen kysymys

32 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyy ensimmäisellä kysymyksellään pääasiallisesti, onko direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että se on esteenä jäsenvaltion säännöstölle, jossa säädetään tahallisia väkivaltarikoksia koskevasta korvausjärjestelmästä, jossa henkirikostapauksessa korvauksen saamista koskevan oikeuden edellytykseksi asetetaan kuolleen henkilön vanhempien osalta se, ettei hänellä ollut jälkeen jäänyttä puolisoa ja lapsia, ja mainitun henkilön sisarusten osalta se, ettei hänellä enää ollut vanhempia.

33 On muistutettava, että direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdan mukaan kaikkien jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että niiden kansallisissa säädöksissä on säännökset niiden alueella tehtyjen tahallisten väkivaltarikosten uhreja koskevasta korvausjärjestelmästä, jolla varmistetaan näille uhreille oikeudenmukaiset ja riittävät korvaukset.

34 Kuten 16.7.2020 annetusta tuomiosta Presidenza del Consiglio dei Ministri (C-129/19, EU:C:2020:566, 41–45 ja 52 kohta) ilmenee, mainitussa säännöksessä asetetaan siten kullekin jäsenvaltiolle velvollisuus perustaa korvausjärjestelmä kaikkien sen alueella tehtyjen tahallisten väkivaltarikosten uhreja varten riippumatta siitä, ovatko nämä uhrit rajaylittävässä tilanteessa vai eivät, jotta jäsenvaltiot voivat noudattaa korvauksen saamista rajatylittävissä tilanteissa koskevia velvollisuuksiaan, sellaisina kuin ne johtuvat direktiivistä 2004/80, koska sen 12 artiklan 1 kohdan mukaan korvauksen saamista rajatylittävissä tapauksissa koskevia sääntöjä on ”sovellettava jäsenvaltioiden alueella tehtyjen tahallisten väkivaltarikosten uhreja koskevien kansallisten korvausjärjestelmien perusteella”.

35 Esitettyyn kysymykseen vastaamiseksi on aluksi määritettävä, kuuluvatko tahallisen väkivaltarikoksen johdosta kuolleen henkilön lisäksi myös kyseisen henkilön läheiset perheenjäsenet, kuten hänen vanhempansa ja sisaruksensa, henkirikostapauksessa tällaisen rikoksen uhreihin, joiden hyväksi jäsenvaltioiden on direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdan nojalla otettava käyttöön kansallinen korvausjärjestelmä, ja jos näin on, voidaanko tämän tuomion 32 kohdassa tarkoitetun kaltaisen perimysjärjestyksen mukaan porrastetun kansallisen korvausjärjestelmän katsoa takaavan näille uhreille mainitussa säännöksessä tarkoitetun oikeudenmukaisen ja riittävän korvauksen.

36 Direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdassa tarkoitetusta uhrin käsitteestä on ensimmäiseksi todettava, että koska tässä säännöksessä tai itse direktiivissä ei määritellä kyseistä käsitettä ja koska mainitussa säännöksessä ei ole minkäänlaista viittausta jäsenvaltioiden oikeuteen sen merkityksen määrittämiseksi, tätä käsitettä, jolla pyritään määrittämään tahallisten rikosten uhreja koskevien kansallisten korvausjärjestelmien edunsaajat, on pidettävä unionin oikeuden itsenäisenä käsitteenä, jota on tulkittava koko unionin alueella yhtenäisesti kyseessä olevan termin tavanomaisen yleiskielisen merkityksen mukaisesti ottamalla huomioon sillä säännöstöllä tavoitellut päämäärät, jonka osa kyseinen termi on, ja asiayhteys, jossa termiä käytetään (ks. vastaavasti tuomio 7.9.2023, KRI, C-323/22, EU:C:2023:641, 46 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

37 Mitä tulee ensinnäkin uhrin käsitteen tavanomaiseen yleiskieliseen merkitykseen, on todettava, että sillä voidaan ymmärtää tarkoitettavan sekä henkilöitä, joihin itseensä on kohdistunut tahallinen väkivaltarikos (välittömät uhrit), että tällaisten henkilöiden läheisiä perheenjäseniä silloin, kun he kärsivät tällaisen rikoksen vaikutuksista epäsuorasti (välilliset uhrit).

38 Direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdalla tavoitellusta päämäärästä on toiseksi muistutettava, että kyseisellä säännöksellä pyritään varmistamaan unionin kansalaiselle oikeus oikeudenmukaiseen ja riittävään korvaukseen sen jäsenvaltion alueella kärsimistään vahingoista, jossa hän on, siten, että siinä asetetaan kullekin jäsenvaltiolle velvollisuus ottaa käyttöön korvausjärjestelmä, joka koskee kaikkien sen alueella tehtyjen tahallisten väkivaltarikosten uhreja (ks. vastaavasti tuomio 11.10.2016, komissio v. Italia, C-601/14, EU:C:2016:759, 45 kohta).

39 Vaikka jäsenvaltioilla on lähtökohtaisesti toimivalta täsmentää tahallisen väkivaltarikoksen käsitteen sisältö kansallisessa oikeudessaan, ne eivät kuitenkaan voi tämän toimivallan perusteella rajoittaa uhreja koskevan korvausjärjestelmän, joka jäsenvaltioiden on direktiivin 2004/80 nojalla otettava käyttöön, soveltamista vain tiettyihin mainitun käsitteen alaan kuuluviin rikoksiin, sillä muutoin mainitun direktiivin 12 artiklan 2 kohta menettää tehokkaan vaikutuksensa (ks. vastaavasti tuomio 11.10.2016, komissio v. Italia, C-601/14, EU:C:2016:759, 46 kohta).

40 On kuitenkin todettava, että jos direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua uhrin käsitettä olisi tulkittava siten, että kyseisen säännöksen henkilölliseen soveltamisalaan kuuluvat ainoastaan tahallisen väkivaltarikoksen välittömät uhrit, kuten Italian hallitus väittää, sellaiset tahalliset väkivaltarikokset, jotka ovat aiheuttaneet niiden kohteena olevan henkilön kuoleman, eivät tällöin kuuluisi mainitun säännöksen aineellisen soveltamisalaan, mikä olisi vastoin sillä tavoiteltua päämäärää.

41 On näet niin, että Italian hallituksen direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdasta esittämän tulkinnan mukaan kyseessä olevalla jäsenvaltiolla ei henkirikostapauksissa olisi velvollisuutta maksaa minkäänlaista korvausta kansallisesta korvausjärjestelmästä, joka kyseisen jäsenvaltion on mainitun säännöksen nojalla otettava käyttöön, koska tällaisessa tilanteessa tahallisen väkivaltarikoksen ainoa uhri on kuollut, eikä kenenkään muun henkilön, kuten esimerkiksi jälkeen jääneen puolison tai lapsien, pitäisi lähtökohtaisesti saada korvauksia tässä ominaisuudessa.

42 Tällainen tulkinta johtaisi siihen, että direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohta menettäisi olennaisilta osin tehokkaan vaikutuksensa, koska tällöin siinä velvoitettaisiin jäsenvaltiot ottamaan tahallisia väkivaltarikoksia koskeva kansallinen korvausjärjestelmä käyttöön ainoastaan silloin, kun tällaisen rikoksen kohteeksi joutunut henkilö selviää vammoistaan, muttei silloin, kun henkilö menehtyy vammoihinsa.

43 Tältä osin on myös todettava, että rikoksen uhreille maksettavista korvauksista annettavaa neuvoston direktiiviä koskevan ehdotuksen (KOM(2002) 562 lopullinen) (EUVL 2003, C 45 E, s. 69) – jolla pyrittiin paitsi helpottamaan korvauksen saatavuutta tilanteissa, joissa rikos on tehty muussa jäsenvaltiossa kuin siinä, jossa uhri asuu, myös säätämään rikoksen uhreille maksettaviin korvauksiin sovellettavat vähimmäisvaatimukset – 2 artiklan 1 kohdan b alakohdassa, joka kuuluu direktiiviehdotuksen siihen osaan, joka koskee näiden vähimmäisvaatimusten säätämistä, ehdotettiin nimenomaisesti, että jäsenvaltiot velvoitetaan maksamaan korvaus vammoihinsa kuolleiden uhrien lähisukulaisille ja huollettavana olleille henkilöille.

44 Vaikka tällaista täsmennystä ei sisällykään direktiiviin 2004/80, kyseisen direktiivin esitöistä ja erityisesti neuvoston puheenjohtajavaltion 26.3.2004 esittämästä välitysehdotuksesta (asiakirja 7752/04) ilmenee kuitenkin, että tämä johtuu yksinomaan siitä, ettei unionin lainsäätäjä noudattanut direktiiviehdotusta tämän toisen tavoitteen osalta, joka koskee rikoksen uhreille maksettaviin korvauksiin sovellettavien vähimmäisvaatimusten säätämistä. Tämä seikka ei siis millään tavalla merkitse sitä, että unionin lainsäätäjän tarkoituksena olisi ollut sulkea kokonaan kyseisen direktiivin henkilöllisen soveltamisalan ulkopuolelle tahallisen väkivaltarikoksen johdosta kuolleen henkilön läheiset perheenjäsenet ja näin ollen evätä kaikki suoja sellaisilta henkilöiltä, joihin tällainen rikos on kuitenkin vaikuttanut kielteisesti.

45 Tätä tulkintaa tukee kolmanneksi direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdan asiayhteys.

46 On nimittäin todettava, että direktiivin 2012/29, joka koskee muun muassa rikoksen uhrien suojelua, 2 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaan uhrilla tarkoitetaan niiden henkilöiden lisäksi, joille itselleen on aiheutunut rikoksesta välitön vahinko, myös sellaisen henkilön, jonka kuolema on välitön seuraus tällaisesta rikoksesta, perheenjäseniä, joille on aiheutunut vahinkoa kyseisen henkilön kuoleman johdosta, ja perheenjäsenillä tarkoitetaan puolestaan tämän 2 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan uhrin puolisoa, uhrin kanssa sitoutuneessa intiimissä suhteessa vakituisesti ja jatkuvasti yhteistaloudessa elävää henkilöä, sukulaisia suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa, sisaruksia ja huollettavia.

47 Direktiiviä 2012/29 koskevien esitöiden – sellaisena kuin ne ilmenevät rikoksen uhrin oikeuksia, tukea ja suojelua koskevien vähimmäisvaatimusten vahvistamisesta annettavaa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä koskevan ehdotuksen (KOM(2011) 275 lopullinen, s. 7) perusteluista – mukaan tällainen uhrin käsitteen määritelmä on perusteltu, kun otetaan huomioon se, että myös perheenjäsenille aiheutuu haittaa rikoksesta ja että niissä tapauksissa, joissa uhri on kuollut, perheenjäsenet tunnustetaan usein uhrin edustajiksi.

48 Onkin katsottava, että direktiivin 2012/29 2 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitetulla uhrin käsitteen määritelmällä selvennetään direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdassa olevaa uhrin käsitteen sisältöä. Kuten komissio totesi tämän tuomion edellisessä kohdassa mainittujen perustelujen sivulla 3, direktiivin 2012/29 tavoitteena on määritellä ”laajat puitteet, joita voidaan soveltaa kaikkien rikoksen uhrien tarpeisiin”. Koska direktiivit 2004/80 ja 2012/29 koskevat kumpikin rikoksen uhrien suojelua, niiden soveltamisalat ovat osittain päällekkäisiä, kuten direktiivin 2004/80 johdanto-osan viidennestä perustelukappaleesta ilmenee.

49 Italian hallitus väitti kuitenkin istunnossa, ettei mainittu perustelukappale viittaa direktiiviin 2012/29, joka annettiin direktiivin 2004/80 antamisen jälkeen, vaan puitepäätökseen 2001/220, joka oli voimassa direktiivin 2004/80 antamisajankohtana, vaikka kyseinen puitepäätös korvattiinkin sittemmin direktiivillä 2012/29. Kyseisen hallituksen mukaan puitepäätöksen 1 artiklan a alakohdassa oleva käsite ”uhri” määriteltiin siten, että sillä tarkoitetaan pelkästään rikoksen välittömiä uhreja. Se väittää, että koska direktiivi 2012/29 annettiin SEUT 82 artiklan 2 kohdan nojalla tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä määräenemmistöllä, sillä ei voida muuttaa direktiiviä 2004/80, joka annettiin SEUT 352 artiklan nojalla yksimielisesti. Mainitun hallituksen mukaan direktiivin 2004/80 johdanto-osan viidennessä perustelukappaleessa puitepäätökseen 2001/220 tehdyn viittauksen on näin ollen katsottava olevan esteenä sille, että huomioon otetaan mainittuun puitepäätökseen vaikuttanut myöhempi lainsäädäntökehitys.

50 On kuitenkin yhtäältä todettava, että tämä päättely perustuu virheelliseen olettamukseen, jonka mukaan jo puitepäätöksen 2001/220 1 artiklan a alakohdassa olevan uhrin käsitteen määritelmän ulkopuolelle rajattiin ilman muuta rikoksen välilliset uhrit. Vaikka kyseisessä säännöksessä edellytettiinkin, että jotta henkilöä voidaan pitää rikoksen uhrina, kyseisen henkilön on täytynyt kärsiä vahinkoa rikoksesta, siinä ei millään tavalla edellytetty sitä, että kyseinen rikos kohdistuu mainittuun henkilöön itseensä.

51 On toisaalta niin – kuten julkisasiamies totesi ratkaisuehdotuksensa 40 kohdassa –, että siltä osin kuin edellä mainittu päättely perustuu direktiivin 2012/29 oikeudelliseen perustaan, se ei ole relevantti, koska mainitun direktiivin tavoitteena on vahvistaa rikoksen uhreihin sovellettavat unionin oikeuden yleiset puitteet, kuten tämän tuomion 48 kohdassa todetaan.

52 Direktiivin 2012/29 2 artiklan 1 kohdan a alakohdassa oleva uhrin käsitteen määritelmä on tältä osin ymmärrettävä siten, että sen ainoa tarkoitus on selventää puitepäätöksen 2001/220, johon direktiivissä 2004/80 viitataan, 1 artiklan a alakohdassa olevan uhrin käsitteen sisältöä. Tällä määritelmällä ei näin ollen muuteta uhrin käsitteen, sellaisena kuin se esiintyy direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdassa, sisältöä.

53 Toisin kuin Italian hallitus väittää, tämän tuomion 38–48 kohdassa esitettyä tulkintaa ei voida myöskään kyseenalaistaa direktiivin 2004/80 17 artiklalla, jonka mukaan jäsenvaltiot voivat ottaa käyttöön tai pitää voimassa suotuisampia säännöksiä sekä rikoksen uhrien että muiden rikoksesta kärsimään joutuneiden henkilöiden hyväksi. On näet niin, ettei tahallisen väkivaltarikoksen johdosta kuolleen henkilön läheisiä perheenjäseniä voida välttämättä pitää edellä mainittuun rikoksesta kärsimään joutuneiden henkilöiden ryhmään kuuluvina, koska nimenomaan tällaiset perheenjäsenet voivat itsessään olla mainitussa direktiivissä tarkoitettuja uhreja.

54 Direktiivin 2004/80 täytäntöönpanosäännöksiä koskevaan III lukuun kuuluvan 17 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat – ottaessaan käyttöön tahallisten väkivaltarikosten uhreja koskevan kansallisen korvausjärjestelmän – laajentaa tämän järjestelmän edunsaajaryhmän muihin henkilöihin kuin direktiivin 12 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuihin uhreihin.

55 Näin ollen on katsottava, että tässä säännöksessä tarkoitettujen uhrien, joiden hyväksi jäsenvaltioiden on mainitun säännöksen nojalla otettava käyttöön kansallinen korvausjärjestelmä, käsite on ymmärrettävä siten, että se voi kattaa tahallisen väkivaltarikoksen välilliset uhrit, kuten tällaisen rikoksen johdosta kuolleen henkilön läheiset perheenjäsenet, kun he kärsivät tällaisen rikoksen vaikutuksista epäsuorasti.

56 Tässä tilanteessa on toiseksi tutkittava, voidaanko kansallisen säännöstön, jossa korvauksen saamista koskevan oikeuden edellytykseksi henkirikostapauksessa asetetaan tahallisen väkivaltarikoksen johdosta kuolleen henkilön vanhempien osalta se, ettei hänellä ollut jälkeen jäänyttä puolisoa ja lapsia, ja kyseisen henkilön sisarusten osalta se, ettei hänellä enää ollut vanhempia, katsoa takaavan tällaisille uhreille oikeudenmukaisen ja riittävän korvauksen direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdan mukaisesti.

57 Tältä osin on muistutettava, että kun otetaan yhtäältä huomioon tässä säännöksessä jäsenvaltioille annettu harkintavalta paitsi sen arvioimisen osalta, onko tahallisten väkivaltarikosten uhreille maksettavan korvauksen määrä oikeudenmukainen ja riittävä, myös tällaisen korvauksen määrittämistavan osalta, ja toisaalta tarve varmistaa kansallisten korvausjärjestelmien rahoituksen kestävyys, mainitussa säännöksessä tarkoitetun korvauksen ei välttämättä tarvitse vastata vahingonkorvausta, joka tahallisen väkivaltarikoksen tekijä voitaisiin velvoittaa maksamaan

tämän rikoksen uhrille. Tästä seuraa, että tämän korvauksen ei välttämättä edellytetä varmistavan uhrille aiheutuneen aineellisen vahingon ja henkisen kärsimyksen täyttä hyvitystä (ks. vastaavasti tuomio 16.7.2020, Presidenza del Consiglio dei Ministri, C-129/19, EU:C:2020:566, 58–60 kohta).

58 Tässä yhteydessä kansallisen tuomioistuimen on lopulta varmistettava niiden kansallisten oikeussääntöjen perusteella, joilla asianomainen korvausjärjestelmä on perustettu, että tahallisen väkivaltarikoksen uhrille tämän järjestelmän nojalla myönnettävä summa on direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuin tavoin oikeudenmukainen ja riittävä (tuomio 16.7.2020, Presidenza del Consiglio dei Ministri, C-129/19, EU:C:2020:566, 61 kohta).

59 Jäsenvaltio ylittäisi kuitenkin tässä säännöksessä annetun harkintavallan, jos sen kansallisissa säännöksissä säädettäisiin tahallisten väkivaltarikosten uhreille korvauksesta, joka olisi puhtaasti symbolinen tai ilmeisen riittämätön tehdystä rikoksesta näille uhreille aiheutuneiden seurausten vakavuuteen nähden (tuomio 16.7.2020, Presidenza del Consiglio dei Ministri, C-129/19, EU:C:2020:566, 63 kohta).

60 Koska tällaisille uhreille myönnettävä korvaus myötävaikuttaa heille aiheutuneen aineellisen vahingon ja henkisen kärsimyksen hyvittämiseen, tällaista myötävaikutusta voidaan pitää oikeudenmukaisena ja riittävänä ainoastaan, jos sillä kompensoidaan riittävässä määrin kärsimykset, joita heille on aiheutunut (ks. vastaavasti tuomio 16.7.2020, Presidenza del Consiglio dei Ministri, C-129/19, EU:C:2020:566, 64 kohta).

61 Tästä seuraa, että vaikka tällainen myötävaikutus voi perustua kansalliseen järjestelmään, jossa säädetään tahallisten väkivaltarikosten uhreille maksettavasta kiinteämääräisestä korvauksesta, jonka määrä voi vaihdella kärsityn väkivallan mukaan, korvausasteikon on kuitenkin oltava riittävän yksityiskohtainen sen välttämiseksi, että jonkin väkivaltarikostyypin osalta säädetty kiinteämääräinen korvaus voisi yksittäistapauksen olosuhteissa osoittautua ilmeisen riittämättömäksi (ks. vastaavasti tuomio 16.7.2020, Presidenza del Consiglio dei Ministri, C-129/19, EU:C:2020:566, 65 ja 66 kohta).

62 Näin ollen on niin, että jotta tahallisten väkivaltarikosten uhreja koskevasta kansallisesta korvausjärjestelmästä myönnettävää kiinteämääräistä korvausta voidaan pitää oikeudenmukaisena ja riittävänä direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdan mukaisesti, se on vahvistettava siten, että huomioon otetaan tehdystä rikoksesta uhrille aiheutuneiden seurausten vakavuus, ja sen on siis myötävaikutettava riittävässä määrin aiheutuneen aineellisen vahingon ja henkisen kärsimyksen korjaamiseen (ks. vastaavasti tuomio 16.7.2020, Presidenza del Consiglio dei Ministri, C-129/19, EU:C:2020:566, 69 kohta).

63 Edellä esitetyn perusteella on todettava, että jäsenvaltiot voivat harkintavaltaansa käyttäessään päättää – kuten Italian tasavalta on käsiteltävässä asiassa päättänyt – sellaisen tahallisten väkivaltarikosten uhreja koskevan kansallisen korvausjärjestelmän käyttöön ottamisesta, jossa mahdollisuus saada korvausta kyseisestä järjestelmästä rajataan ainoastaan kuolleen henkilön läheisiin perheenjäseniin siten, että tietyille perheenjäsenille, kuten jälkeen jääneelle puolisolle ja lapsille, annetaan lisäksi etuoikeus korvauksen saamiseen muihin perheenjäseniin, kuten vanhempiin ja sisaruksiin, nähden.

64 Tällainen porrastettu lähestymistapa vastaa lisäksi direktiivin 2012/29 2 artiklan 2 kohdassa nimenomaisesti tarkoitettua lähestymistapaa, jonka mukaan jäsenvaltiot voivat määrätä menettelyistä, joilla rajoitetaan niiden perheenjäsenten lukumäärää, jotka voivat hyötyä tässä direktiivissä vahvistetuista oikeuksista, ottaen huomioon kunkin tapauksen erityispiirteet.

65 On kuitenkin niin, että kun seurataan perimysjärjestyksen perustana olevaa logiikkaa, ei tahallisten väkivaltarikosten uhreja koskevan kansallisen korvausjärjestelmän ulkopuolelle voida automaattisesti jättää tiettyjä perheenjäseniä epäämällä heiltä kokonaan oikeus korvaukseen pelkästään muiden perheenjäsenten olemassaolon vuoksi ilman, että perimysjärjestyksen lisäksi voitaisiin ottaa huomioon muitakin näkökohtia, kuten esimerkiksi asianomaisen henkilön henkirikoksen aiheuttamasta kuolemasta näille perheenjäsenille aiheutuneet aineelliset seuraukset tai se, että kyseiset perheenjäsenet olivat kuolleen henkilön huollettavia tai asuivat yhdessä hänen kanssaan. Tällaisella kansallisella korvausjärjestelmällä ei näet otettaisi huomioon – tämän tuomion 60 ja 62 kohdassa mainittujen vaatimusten vastaisesti – perheenjäsenille aiheutunutta kärsimystä eikä rikoksesta heille aiheutuneiden seurausten vakavuutta, minkä johdosta tällaisella järjestelmällä ei myötävaikutettaisi riittävässä määrin heille aiheutuneen aineellisen vahingon ja henkisen kärsimyksen korjaamiseen.

66 On erityisesti niin, että sitä, että tietyiltä perheenjäseniltä evätään lähtökohtaisesti oikeus saada minkäänlaisia korvauksia, on pidettävä yhteensopimattomana näiden vaatimusten kanssa käsiteltävässä asiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa, jossa rikosasian ratkaissut tuomioistuin on myöntänyt mainituille perheenjäsenille tahallisen väkivaltarikoksen kohteeksi joutuneen henkilön kuolemasta aiheutuneista vahingoista suuruudeltaan merkittäviä vahingonkorvauksia mutta jossa rikoksentekijä ei maksukyvyttömyytensä vuoksi kykene itse maksamaan niitä.

67 Tästä seuraa, että – kuten julkisasiamies totesi ratkaisuehdotuksensa 47 kohdassa – pääasiassa kyseessä olevan kaltainen tahallisten väkivaltarikosten uhreja koskeva kansallinen korvausjärjestelmä, jossa jotkut uhreista suljetaan pois ottamatta ollenkaan huomioon heidän kärsimiensä vahinkojen laajuutta eri uhrien, jotka voisivat saada korvausta, välisen etuoikeusjärjestyksen vuoksi ja jossa ainoastaan perhesuhteiden luonteen perusteella tehdään yksinkertaisia olettamia vahinkojen aiheutumisesta ja niiden vakavuudesta, ei voi johtaa direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohdan mukaiseen oikeudenmukaiseen ja riittävään korvaukseen.

68 Ensimmäiseen esitettyyn kysymykseen on näin ollen vastattava, että direktiivin 2004/80 12 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että se on esteenä jäsenvaltion säännöstölle, jossa säädetään tahallisia väkivaltarikoksia koskevasta korvausjärjestelmästä, jossa henkirikostapauksessa korvauksen saamista koskevan oikeuden edellytykseksi asetetaan kuolleen henkilön vanhempien osalta se, ettei hänellä ollut jälkeen jäänyttä puolisoa ja lapsia, ja mainitun henkilön sisarusten osalta se, ettei hänellä enää ollut vanhempia.

Oikeudenkäyntikulut

69 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (viides jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Rikoksen uhreille maksettavista korvauksista 29.4.2004 annetun neuvoston direktiivin 2004/80/EY 12 artiklan 2 kohtaa

on tulkittava siten, että

se on esteenä jäsenvaltion säännöstölle, jossa säädetään tahallisia väkivaltarikoksia koskevasta korvausjärjestelmästä, jossa henkirikostapauksessa korvauksen saamista koskevan oikeuden edellytykseksi asetetaan kuolleen henkilön vanhempien osalta se, ettei hänellä ollut jälkeen jäänyttä puolisoa ja lapsia, ja mainitun henkilön sisarusten osalta se, ettei hänellä enää ollut vanhempia.

Allekirjoitukset